

Abhaasia 2009. aasta presidendi- valimised: mineviku osaline kordus

Ivan Suhhov

Lühendatult tõlkinud Marek Laane

Sissejuhatus

Abhaasias levinud nalja kohaselt täidavad Venemaa poolt 2008. aastal iseseisvaks tunnustatud Abhaasia ja Lõuna-Osseetia presidendid sama rolli, mida nõukogude kosmosekoerad Belka ja Strelka, kelle nõukogude teadlased läkitasid maailmaruumi, et katsetada nende peal elusolendite võimet seal ellu jääda.

Abhaasia presidendi Sergei Bagapši esimeseks suuremaks ellujäämistestiks kujunevad 12. detsembri presidendivalimised, kus 2004. aastal vastu Moskva tahtmist, ent lõpuks siiski Moskva vahendatud kompromissi tulemusel liidriks tõusnud poliitik taotleb tagasivalimist. Tema peamisteks konkurentideks on tema 2004. aasta rivaal, toona Moskva poolt soovitud ning kompromisslahenduse järel Bagapši asepresidendiks tõusnud Raul Hadžõmba ning majandusmeelset „uut opositsiooni“ esindav Beslan Butba.

Presidendivalimiste eel Abhaasias valitseva olukorra analüüsimisel on võtmetähtsusega järgmised küsimused:

- kas ja millistel tingimustel on võimalik peamiste presidendikandidaatide poolehoidjate poliitilise vastasseisu eskaleerumine, nagu juhtus 2004.-2005. aastal? Selle selgitamiseks tuleb heita pilk Abhaasia presidendivalimiste minevikku, analüüsida 2005.-2009. aastal vabariigis toimunud muudatusi, samuti seda, mil määral ja moel osaleb presidendivalimistes Venemaa.
- kui õigustatud on ootused, et presidendivalimistega kaasneb progress Abhaasia-Gruusia suhetes ning Abhaasia suhetes Venemaa ja Läänega? Selle selgitamiseks tuleb tutvustada presidendikandidaate ning analüüsida nende poliitilisi suundumusi ja programmilisi eesmärke.

Käesolev analüüs jaguneb seetõttu järgmisteks osadeks:

- **Üldine taust**

Siin antakse lühiülevaade Abhaasia ajaloost, rahvastikust ning Abhaasia-Gruusia konflikti põhjustest.

- **Abhaasia presidendivalimiste ajalugu**

Peamiselt pööratakse tähelepanu 2004.-2005. aasta keerulisele valimiskampaaniale, mis tekitas Abhaasias tõsise sisepoliitilise kriisi ja viis maa kodusõja lävele. Venemaa jõhkra sekkumise tõttu Abhaasia poliitikasse etendasid need valimised tähtsat osa Abhaasia elanike suhtumise kujundamisel Venemaasse. Lisaks on toonaste sündmuste põhiosalised tegevad ka praeguses valimiskampaanias, mistõttu eelmiste valimiste kogemusega tuleb arvestada, kui tahetakse saada selgem pilt Abhaasia 2009. aasta poliitilisest võitlusest.

- **Praeguse presidendi Sergei Bagapši probleemid ja programm**

Selles osas keskendutakse Abhaasia praeguse presidendi edusammudele ja nurjumistele ning hinnatakse tema tugevaid ja nõrku külgi ja võimalusi püsida veel üks võimuperiood ametis. Näidatakse, et tema šansid on üsna suured, kuigi mitte niivõrd presidendi ja tema pooldajate teenete tõttu, kuivõrd opositsiooni killustatuse ja Moskva üksmeele puudumise tõttu tema kandidatuuri suhtes. Bagapši võidu korral on ta oma teisel ametiajal nõrgem ja tema otsustusvabadus on piiratum, kui see oli 2004. aasta valimiste karismaatilisel võitjal. Niisugune Bagapš rahuldab igati Venemaad. Samal ajal tundub Bagapši meeskond olevat Abhaasia poliitilisel maastikul ainuke, mis ei eita teiste Musta mere äärsete riikide, Euroopa Liidu ja üldse laiemas mõttes Läänega suhete arendamise võimalikkust, mõttekust ja isegi kasulikkust.

- **Opositsiooni probleemid ja programm**

Abhaasia praegune opositsioon on killustatum, kui oli sama poliitiline rühm 2004.-2005. aastal, mil ta oli sisuliselt "võimupartei". Lisaks "vanale opositsioonile" on Bagapši viis aastat kestnud ametiaja vältel tekkinud ka "uus opositsioon", millel on praegusele juhtkonnale terve rida pretensioone. „Uus opositsioon“ on formuleerunud tingimustes, kus mälestus relvastatud konfliktist ja blokaadi raskustest on hakanud juba maad andma tavapärasele poliitilisele võitlusele. Opositsiooni nõudmiste analüüsimine võimaldab paremini mõista, mil määrab on Bagapši praegune meeskond suuteline toime tulema nende ees seisvate ülesannetega, ning lubab mõningase kindlusega prognoosida poliitilist tsüklit, milles juhul, kui ei toimu põhjapanevaid geopoliitilisi muudatusi, praegune "uus opositsioon" võtab sisse koha täisväärtuslike opositsionääradena. Seda soosib ka asjaolu, et Bagapši meeskonna teatav nõrkus võib tähendada, et järgmine poliitiline tsükel võib mõningate asjaolude kokkulangemisel kujuneda erakorraliseks.

- **Venemaa faktor**

Oluline on püüda mõista, kas Venemaa, mis 2004.-2005. aastal proovis väga jõhkralt sekkuda Abhaasia valimiste käiku oma juhtkonna teatava osa huve kaitstes, on valmis sarnasel määral sekkuma Abhaasia poliitikasse praeguste valimiste kontekstis; oluline on ka küsimus, kas Venemaal on kavas teha koostööd Abhaasia tulevase administratsiooniga.

- **Abhaasia valimissüsteemi iseärasused**

Nagu igal territooriumil, mille staatus pole rahvusvahelise õiguse seisukohast päris selge, on ka Abhaasia valimistel mõningaid spetsiifilisi tehnilisi iseärasusi. Valimisprotsessi kvaliteetse analüüsimise huvides on tingimata vajalik nendega arvestada.

- **Kokkuvõte ja võimalikud stsenaariumid**

See osa käsitleb nii valimiste enda võimalikku kulgu kui ka huvitatud riikide ja Abhaasia tulevase juhtkonna võimalikke koostööperspektiive.

Üldine taust

Musta mere idarannikul asuva Abhaasia pindala on 8432 km² ja rahvaarv 2003. aasta andmetel 215 272 inimest. Rahvaloenduse andmetel moodustavad elanikkonnast abhaasid 44% (94 606 inimest), grusiinid 21,3% (45 953), armeenlased 20,8% (44 870) ja venelased 10,9% (23 420). Riigikeeleks on abhaasi keel, kuid tegelikkuses käib asjaajamine vene keeles, mis on võtnud endale tegeliku riigikeele rolli. Käibel on Venemaa rubla. Usuliselt jaotuselt on 60% elanikest õigeusklikud, 16% muslimid, 5% paganad. Abhaasia õigeusu kirik on sisuliselt iseseisev, sest gruusia õigeusu kirikuga probleemide vältimiseks ei ole vene õigeusu kirik seda ametlikult tunnistanud. Abhaasia vürstid saavutasid sisulise iseseisvuse XV sajandi lõpul ja see püsis 1810. aastani, mil Abhaasia liidendati Venemaaga. 1917. aastal loodi Abhaasias iseseisev nõukogude vabariik, kuid selle neelas peagi alla samuti end iseseisvaks kuulutanud Gruusia. Pärast Gruusia hõivamist Nõukogude Venemaa vägede poolt 1921. aastal oli Abhaasia 1931. aastani nõukogude sotsialistlik vabariik, sealtpäele aga autonoomne nõukogude sotsialistlik vabariik Gruusia NSV koosseisus. 1989. aastal kuulutas Abhaasia ANSV ennast Abhaasia NSV-ks, lüües sel moel Gruusia NSV-st lahku ja soovides kuuluda omaette vabariigina NSV Liidu koosseisu. See soov jäi juriidiliselt realiseerumata. NSVL lagunemise ajaks 1991. aastal olid Abhaasia võimustruktuurid jagunenud kaheks: ühed, peamiselt grusiinid, pooldasid sidemete säilitamist Thbilisiga, teised, peamiselt abhaasid, iseseisvust. 1992. aastal puhkesid Gruusia keskvoimu ja Abhaasia separatistlike jõudude vahel kokkupõrked, mis kasvasid üle vähemalt 5000 inimese nõudnud sõjaks. Abhaasiat toetasid mitteametlikult mõningad Venemaa sõjalised ringkonnad ja ametlikult Kaukaasia Rahvaste Konföderatsiooni vabatahtlikud. Sõda läks Abhaasia majandusele maksma hinnanguliselt 10-11 miljardit rubla ning tõi kaasa massilise grusiinide põgenemise. Sõda lõppes 30. septembril 1993. aastal, mida tähistatakse tänini Abhaasia iseseisvuspäevana. 14. mail 1994 kirjutati Moskvast alla Gruusia-Abhaasia tulevahetuse lõpetamise kokkulepe. Sama aasta juunist alustasid SRÜ riigipeade nõukogu otsusel tegevust kollektiivsed rahutagamisjõud, mis tegelikult koosnesid nii siis kui ka edaspidi Venemaa sõjaväelastest. 3. oktoobril 1999. aastal korraldati Abhaasias rahvahääletus, millel 97% hääletanutest pooldas vabariigi iseseisvust. Samas on paralleelselt Gruusia toetusel tegutsenud "Abhaasia autonoomse vabariigi valitsus", mida praegu juhib Giorgi Baramia. 2008. aasta kevadel ja suvel pingestus taas olukord Abhaasias ning pärast sõjategevuse puhkemist Lõuna-Osseetias 8. augustil alustasid Abhaasia alalt pealetungi Gruusiale seal dislotseeruvad Venemaa sõjalised jõud. Ühtlasi tõrjuti Gruusia sõjavägi ja politsei välja Kodori oru osast, mis oli aastatel 2001-

2008 allunud Gruusiale.

26. augustil 2008 tunnustas Venemaa Abhaasia iseseisvust ja sõlmis sellega veidi hiljem sõjalise koostöö lepingu, mis nägi ette 3800 Venemaa sõjaväelase paigutamist Abhaasiasse (2009. aasta augustis kärbiti seda 1700 mehele). Maist 2009 viibivad Abhaasias Venemaa piirivalvurid, kes kindlustavad Abhaasia-Gruusia piiri kaitsmise. Kokku teeb see umbes 3000 meest ehk enam-vähem sama palju nagu Venemaa hoidis Abhaasias oma sõjaväelasi kollektiivsete rahutagamisjõudude raames aastail 1994-2008.

Abhaasia presidendivalimiste ajalugu

Erinevalt enamikust NSV Liidu lagunemise järel tekkinud riikidest ja riiklikest moodustistest, kus algusest peale oli tähtis osa presidendil, oli Abhaasia algselt parlamentaarne riik ning 1994. aasta novembrini täitis riigipea ülesandeid Ülemnõukogu esimees. Selleks oli tuntud orientalist Vladislav Ardzõnba.

Vladislav Ardzõnba sündis 1945. aastal Abhaasia Ešera külas, tema vanemad olid koolijuhataja ja -õpetaja. 1966 lõpetas Suhhumi riikliku pedagoogilise instituudi, astus NSVL TA Orientalistika instituudi aspirantuuri ning töötas TA-s 1985. aastani, kaitstes nii kandidaadi- kui ka doktoritöö hetidi riigi ühiskondliku ja kultuuriajaloo alal. 1987 sai Abhaasia keele, kirjanduse ja ajaloo instituudi direktoriks. 1989-1991 oli rahvasaadik ning esindas Abhaasiat NSVL Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogus. 4. detsembril 1990 valiti Abhaasia Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu esimeheks, kelleks ta jäi sõja alguseni 1992. aasta suvel, mil kuulutati välja Abhaasia Vabariik. 23.07.1992-26.11.1994 oli Ülemnõukogu esimees, siis aga valisid Ülemnõukogu saadikud ta viieks aastaks riigi esimeseks presidendiks.

Esimesed presidendivalimised, kus riigipea valis rahvas, toimusid 1999. aastal koos iseseisvusreferendumi ja 1994. aasta põhiseaduse kinnitamisega rahvahääletusel. Valimistel oli Ardzõnba ainuke kandidaat. Põhiseaduse ja iseseisvuse poolt hääletas 97,5% valijatest, Ardzõnba poolt 98%.

2004. aasta valimiste eel jäi Ardzõnba raske haiguse tõttu poliitikast kõrvale. 3. oktoobril 2004. peetud valimistele seadsid valitsevad ringkonnad üles Raul Hadžõmba.

Raul Hadžõmba sündis 1958. aastal Abhaasias Tkvartšeli linnas. 1975 lõpetas kohaliku kooli, töötas lukksepana, 1976-1978 sõjaväes, seejärel taas lukksepana, aga ka Tkvartšeli komsomolikomitees. 1979 astus Abhaasia riiklikku ülikooli õigusteadust õppima, lõpetas 1984 ja töötas juriskonsuldina Suhhumi keemiatehases. 1985-1986 õppis Minskis KGB koolis, 1986-1992 töötas Tkvartšelis KGB ridades. Abhaasia-Gruusia sõja ajal 1992-1993 oli idarinde luure ja vastuluure ülem. Sõjaliste teenete eest autasustati Abhaasia kõrgeima autasuga Leoni ordeniga. Pärast sõda töötas 1993-1995 Abhaasia riikliku julgeolekuteenistuse osakonnaülemana. 1995-1996 töötas rahvusvahelises humanitaarorganisatsioonis autojuhina. 1996-1998 Abhaasia riikliku tollikomitee salakaubaga võitlemise osakonna ülem, alates 1998 tollikomitee ülema asetäitja. 1999-2001 Abhaasia riikliku julgeolekuteenistuse ülem ja esimene asepeaminister (kuni 2003). 2002-2003 Abhaasia kaitseminister, 2003-2004 peaminister, alates 2005. aasta veebruarist asepresident.

Endise julgeolekutöötajana rahuldab Hadžõmba täielikult Venemaad, pealegi oli Venemaal selleks ajaks kujunenud arvamus, et naaberaladel on eelistatavam toetada seniste võimukandjate jätkamist kui uute võimule tulemist. Lisaks olid mõned Venemaa riigiasutused (nt. kaitseministeerium), poliitilise eliidi liikmed ja ka lihtsalt rikkurid omandanud Ardžõnba ajal Abhaasias kinnisvara ning nad pelgasid, et võimuvahekordade muutudes võib nende vara löögi alla sattuda. Ülejäänud presidendikandidaadid olid Abhaasia energiakompanii Tšernomorenergo juht ja Abhaasia peaminister 1997-1999 Sergei Bagapš, endine välisminister Sergei Šamba, endine peaminister Anri Džergjenia ja Rahvapartei juht Jakub Lakoba. Tähtsaim Hadžõmba vastane oli Bagapš, keda toetas mõjuvõimas Gruusia-Abhaasia sõja veteranide organisatsioon Amsakhara.

Sergei Bagapš sündis 1949. aastal. Lõpetas Suhhumis keskkooli, õppis Gruusia subtroopilise majanduse instituudis. Teenis sõjaväes, alates 1972 Moskva eeterlike õlide tehase Abhaasias asuva agronoomiaosakonna ülem, samal ajal tegi karjääri komsomolis. 1976-1978 Abhaasia komsomoli oblastikomitee instruktor, 1978 Gruusia komsomoli keskkomitee infoosakonna juhataja, 1979 samas töölis- ja maanoorte osakonna juhataja, 1980 sai Abhaasia komsomoli oblastikomitee esimeseks sekretäriks. 1981 astus Gruusia KP-sse, 1982 Otšamtšõra rajoonikomitee esimene sekretär. Juba enne Gruusia-Abhaasia relvakonflikti aktiivse faasi algust lõi Otšamtšõras vabatahtlike salga ja sai sõja esimesil päevil kaelast haavata. 1992 määrati end juba Gruusiast sõltumatuks kuulutanud Abhaasia valitsusjuhi esimeseks asetäitjaks. Osales 1993. aasta sügisel pealetungil Suhhumile. 1995 määrati taas asepeaministriks, 1997-1999 peaminister. 1999-2004 Abhaasia elektrienergiakompanii Tšernomorenergo peadirektor.

Venemaa väga otsene toetus Hadžõmbale mängis talle karuteene: terve nädala tulemusi kokku lugenud valimiskomisjon teatas 11. oktoobril, et Bagapš on kogunud 50,08%, Hadžõmba 35,6% valijate toetuse. Kuigi formaalselt oli Bagapši ülekaal valituks osutumiseks piisav, kuulutasid Hadžõmba toetajad otsekohe valituks oma kandidaadi ning puhkes tõsine sisepoliitiline kriis. Järgnenud paari kuu jooksul jõudis asi isegi tulevahetuseni, kuid lõpuks sõlmiti Venemaa aktiivsel vahendamisel kompromiss, mille kohaselt jaanuaris peetud kordusvalimistel kandideeris Bagapš presidendiks, Hadžõmbast sai aga tema asepresidendikandidaat. Valimised muutis "mitme kandidaadiga" valimisteks Lakoba osalemine, kes jäi siiski statisti rolli: Bagapši-Hadžõmba tandem kogus 90,1% valijate hääldeid.

VALIMISED 12. DETSEMBRIL 2009

Presidendi- ja asepresidendikandidaadid:

Presidendikandidaat	Esitaja	Asepresidendikandidaat
Zaur Ardzõnba (s. 1950, 1992.-1993. aasta sõja veteran, Leoni ordeni kavaler, riigiettevõtte Abhaasia merelaevandus juht)	Initsiatiivgrupp	Hrips Dzópua (endine Otšamtšõra rajooniülem)
Sergei Bagapš (s. 1949, Abhaasia praegune president)	erakond Ühtne Abhaasia	Alõkjsandr Ankwab (praegune peaminister)
Vitali Bganba (s. 1955, filosoofa- ja majandusteaduste doktor, praegu töötu, parteitu)	Initsiatiivgrupp	David Dasanija (ajaloolane)
Beslan Butba (s. 1960, Rahvuskogu saadik 2002-2007, ettevõtja, Abhaasia majandusarengu partei esimees)	Abhaasia majandusarengu partei (AMP)	Aslambei Ktšatš (endine siseminister)
Raul Hadžõmba (s. 1958, Abhaasia riikliku julgeoleku ülem, kaitseminister 2002-2003, peaminister 2003-2004, asepresident 2004-2009)	Initsiatiivgrupp	Vassili Avidžba (Abhaasia humanitaarteaduste instituudi direktor, Hadžõmba valimisstaabi juht 2004-2005)

Valimiskomisjon registreeris neli erakonda, kes võisid kandidaate üles seada. Nagu tabelist näha, kasutas seda õigust ära kaks. Abhaasia rahvusliku ühtsuse foorum väljendas lihtsalt toetust Hadžõmba kandidatuurile, Jakub Lakoba Rahvapartei kandidaati üles ei seadnud. Kõigi tunnuste järgi ei ole mingeid vähegi reaalseid šansse Bganbal, samuti Ardzõnbal. Ennustuste kohaselt kogub valimiste esimeses voorus kõige enam hääli Bagapš, teisele kohale tuleb Hadžõmba ja kolmandale Butba. Viimase hääled võivad saada kaalukeeleks, kui peaks vaja minema teist vooru.

Praeguse presidendi meeskonna probleemid ja programm

President Sergei Bagapš astus võitlusse oma tagasivalimise eest mõnevõrra kõheldes. Mitmed 2004. aasta valimisprogrammiga kavandatud reformid ja muudatused on jäänud ellu viimata. Tema toonane meeskond on muutunud ja mitte paremuse poole. 2008. aasta augustisündmused olid küll ajaloolised ja tõstsid ajutiselt presidendi populaarsuse väga kõrgele, kuid piirasid samas tunduvalt tema välispoliitilisi valikuid. Lisaks avaldab oma mõju ka see, et ta oli 2004. aastal kandidaat, keda Kreml ei soosinud, ning võitis Venemaa toetatud kandidaati.

Siiski teatas Bagapš oma kandideerimisest peagi pärast Hadžõmba tagasiastumist asepresidendi kohalt 2009. aasta mais, kuivõrd see samm ja Hadžõmba soov oma kandidatuur üles seada ähvardasid tagasi tuua 2004. aastal võimult tõrjutud vana eliidi. Lisaks sellele on ka Bagapši enda ümber koondunud ringkond, kellel võib olla paljugi kaotada teiste jõudude võimule tulekul ja kes on seepärast huvitatud Babapši kandideerimisest ja võidust.

Siinkohal tuleb ära märkida, et Abhaasia poliitiline kultuur on Bagapši võimuajal muutunud märgatavalt läbipaistvamaks ja avatumaks, vabalt on tegutseda saanud nii opositsioon kui ka ajakirjandus. See annab lootust, et isegi Bagapši kaotamise korral ei puhke vabariigis 2004. aastaga võrreldavat kriisi.

Kuigi 2008. aasta augustisündmuste tulemusel tõusis Bagapši populaarsus väidetavalt lausa 80%-ni, on see mõnevõrra hakanud vähenema, sest on aru saadud, et vabariigi sõltumatuse tunnustamisel ja muudel sündmustel ei olnud Bagapši isiklik roll kuigi suur. Siiski on see poliitiline pagas, mis annab praegusele presidendile mitmeid plusspunkte.

Samamoodi annab plusspunkte majandusliku olukorra paranemine: eelarve on kasvanud üle nelja korra (4 miljardit rubla 2010. aastal), Venemaa turistide arv üle kümne korra (pea 800 000 inimest 2009. aastal). Majandust ongi aidanud elavdada eelkõige suhted Venemaaga. Sõlmimisel on strateegilised lepingud Rosneftiga, mis annavad firmale õiguse uurida naftavarusid Abhaasia Musta mere rannikul ning rajada vabariiki bensinijaamade kett (omaette väärtus on tõik, et Rosnefti üheks juhtivaks kujukaks on Venemaa peaministrile Vladimir Putinile väga lähedal seisev asepeaminister Igor Setšin), ning Venemaa raudteettevõttega, mis taastab Abhaasia sõja tulemusel kohati seniajani halvatud raudteevõrgu, mis võib elavdada transiiti läbi Gruusia Armeeniaga ning tuua Abhaasiasse veelgi enam Venemaa turiste. Samuti on viimastel kuudel aktiivselt tegeldud suuremahulise erastamise ettevalmistamisega, mis lootuste kohaselt tõmbab ligi suuri investeeringuid.

Samas on Bagapši vastu ära kasutatud Gali piirkonna passiprobleemi. See on Kodori kõrval teine piirkond, kus elab endiselt suurel hulgal grusiine. Ametlikult on sealsetele elanikele passide jagamine ette võetud vabariigi elanikkonna lõimimise nimel, kuid kriitikud osutavad sellele, et tegemist on sama piirkonnaga, mille elanikud toetasid

Bagapši aktiivselt 2004. aastal (Abhaasiale iseloomulikult ei saa kodakondsust isikud, kes võitlesid 1992-1993 Abhaasia vastu, ning samuti ei tohi Abhaasia kodanikul samal ajal olla mõne teise riigi, eriti Gruusia kodakondsust; ainuke erand on Venemaa). Kodakondsuse jagamine puudutab eri hinnangutel 40 000-80 000 inimest. Kriitikud rõhutavad, et see võib muuta kodanikkonna tasakaalu peaaegu sama radikaalselt nagu 1992-1993. aasta sõda ning kujutab endast vastutulekut Gruusiale, võttes sel moel üles juba 2004. aastal Bagapši suunas kõlanud süüdistused Gruusia-meelsuses, millele lisas usaldusväärset tõik, et tema abikaasa on grusiinlanna, kuid mis siiski ei ole osutunud kuigi tõsiseltvõetavaks. Ka Gali rajooni passide jagamine on edasi lükatud järgmisse aastasse, see tähendab valimistejärgsele ajale, mis vähendab süüdistuste kõlapinda, aga samuti ka piirkonna potentsiaalsete praeguse presidendi toetajate arvu: kui 2004. aasta valimistel oli rajoonis umbes 14 000 valimisõiguslikku isikut, siis nüüd vaid 3000-3500.

Bagapšile on ette heidetud ka käitumist 2006. aastal, kui Gruusia sõjavägi ja korrakaitsejõud hõivasid osa Kodori orust, mille järel Abhaasia võimud pidasid Gruusia esindajatega läbirääkimisi olukorra reguleerimise üle. Siiski, arvestades seda, et 2008. aasta augustisündmustega saadi Kodori oru täielikult tagasi, on ka need süüdistused kaotanud oma kõlajõudu.

Bagapši ja tema asepresidendikandidaadi, praeguse peaministri Alõkjsandr Ankwabi olukorda on mõnevõrra muutnud ebakindlamaks ka see, et kuigi võimul oldud aastatel on suhted Venemaaga tunduvalt paranenud, ei ole need juba mainitud põhjusel - Bagapš tõrjus võimult Venemaa toetatud kandidaadi - siiski päris kindlad ja usaldusväärsed. Eriti kahtlustavalt suhtud Moskva Gruusia kunagisse siseministri asetäitjasse Ankwabi. Bagapši seisukohalt oli Ankwabi kaasamine asepresidendina siiski mõistlik, sest nii Bagapš kui ka paljud teised eliidi liikmed esindavad Abhaasia idaosa, Ankwab aga lääneosa elanikke. Samas pole Ankwab oma kodukandis siiski väga populaarne.

Alõkjsandr Ankwab on sündinud 1952. aastal Abhaasia Gudauta rajoonis. 1974 lõpetas Rostovi õigusinstituudi ja NLKP KK juures tegutseva ühiskonnateaduste akadeemia. 1975-1981 töötas Abhaasia ANSV justiitsministeeriumis ning komsomoli oblastikomitees, kus tutvus ka Bagapšiga. Ta on juhtinud Gudauta rajooni miilitsaosakonda. 1981-1983 töötas Thbilisis Gruusia KP keskkomitee aparaadis. 1984-1990 Gruusia siseministri asetäitja, ministeeriumi poliitilise osakonna ülem. 1990. aasta mais, mil Abhaasias algasid etnilised kokkupõrked, naasis Suhhumisse. 1991 sai Ülemnõukogu liikmeks, 1992-1993 Abhaasia siseminister. Mõne teate kohaselt olevat Gruusia riigipea Eduard Sevardnadze teinud 1992. aastal Ankwabile ülesandeks moodustada autonoomse vabariigi valitsuse. Igal juhul 1993. aastal olevat tema korraldusel maha lastud Abhaasia valitsuse Gruusia-meelsed ministrid, sealhulgas peaminister, kes langesid vangis Suhhumi ründamisel sama aasta septembris. Ankwabi enda kinnitusele olevat ta ainult andnud käsu neid konvoeerida ning ministrid hukkusid selgitamata asjaoludel. 1994 lahkus ministriametist ja tegeles kümme aastat ettevõtlusega Moskvast. 2000. aastal kuulus ühiskondliku liikumise Aitaira loojate sekka. 2004 püüdis kandideerida Abhaasia presidendiks, kuid keeldus andmast keeletesti ning astus hiljem Bagapši meeskonda. 2005. aastast Abhaasia peaminister. Tuntud radikaalse võitlejana korrupsiooni ja varimajanduse vastu. Elanud üle kolm atentaati.

Bagapši positsioone on omajagu nõrgestanud mitme nimeka toetaja lahkumine. Praeguseks on tema meeskonna sisuliseks juhiks Ankwab ning peamiselt on ohjad parlamendis enamust hoidva erakonna Ühtne Abhaasia käes, kes esitas ka Bagapši kandidatuuri käesolevatele valimistele. Kuigi ühiskondlike organisatsioonide seas võib (aga ei pruugi) Bagapši toetus olla veidi langenud, on tema poolel kindlalt jõustruktuurid, mis asusid teda toetama juba 2004. aasta kriisi ajal. Samas valmistab Bagapšile raskusi süüdistuste tõrjumine onupojapoliitikas: tema vanem vend, poeg ja mitmed sugulased ning lähedased on seotud tulutoovate äridega.

Abhaasia relvajõud koosnevad osaliselt ajateenijatest, osaliselt palgasõjaväelastest. Spetsialistide hinnangul kuulub praegu relvajõududesse 5000-7000 inimest. Reservis on umbes 8200 inimest. Koos teiste jõustruktuuridega . miilits, erakorraliste olukordade ministeerium, mitmesugused valveteenistused, riikliku julgeoleku teenistus, piirivalve, toll - võib Abhaasia vajaduse korral lühikese ajaga välja panna kuni 28 000 võitlusvalmit ja välja õpetatud meest, kellest suurel osal on olemas ka sõjakogemus nii Abhaasias kui ka mujal Kaukaasias. Abhaasia relvajõud alluvad kõrgemale ülemjuhatajale presidendile. Kaitseminister Merab Kišmarija juhtis 2004.-2005. aasta kriisi ajal sõjaveteranide ühendust Amtsakhara, mis toetas Bagapši. Peastaabi ülem on Anatoli Zaitsev. Relvajõudude juhtimine on koondatud Suhhumisse. Relvajõud jagunevad maaväeks, lennukväeks ja mereväeks. Maaväe koosseisu kuulub kolm motolaskurbrigaadi, mis koosnevad tankipataljonist ja kolmest motolaskurpataljonist. Brigaadid on paigutatud kolme kaitseringkonda: idaringkond (Otšamtšõra), keskringkond (Suhhumi), lääneringkond (Gudauta). Kõigis ringkondades on ka reservbrigaadid, mida on võimalik mobiliseerida mõne tunniga. Maaväkke kuulub ka suurtükipolk, luurepataljon, mägilaskurpataljon, õhutõrjepataljon ja inseneripataljon. Relvastuses on üle 60 tanki (valdavalt T-72), üle 85 soomuki BTR-70 ja BTR-80, mõned luuresoomukid BRDM-2 ja dessantsoomukid BMD-1, üle 80 suurtüki, sealhulgas 152 mm haubitsad ja liikursuurtükid ning miinipildujad. Maaväge juhivad kaitseministri asetäitja kindral Garri Kupalba. Abhaasia lennukväkke kuulub vähemalt 4 kopterit Mi-8 ja mitu lennukit, sealhulgas väidetavalt 1 MiG-23, 2 Su-25, 3 õppelennukit L-39 ja mõned väikelennukid An-2 ja Jak-52. Õhuväge juhivad Vjatšeslav Ešba. Mereväkke kuulub 3 patrullkaatrite divisjoni ja 350 meest koosnev merejalaväepataljon. Väidetavalt on kaatreid vähemalt 12

Bagapši välispoliitika ei ole süüdistustest hoolimata olnud kunagi suunatud Gruusia huvide esindamisele, vaid selle aluseks on olnud Abhaasia iseseisvuse kindlustamine. 2008. aastani püüdsid Bagapš, Ankwab ja nende toetajad ajada mitmesuunalist välispoliitikat, arendades suhteid lisaks Venemaale ka Türgiga (kus elab arvukas abhaaside pagulaskond) ning Euroopa Liidu ja veel paljude maadega. Pärast 2008. aasta augustit on Venemaa suhtunud sellesse negatiivselt, kuigi samas on selge, et mis tahes konflikti reguleerimise kava peab sisaldama suhtlemist vähemalt Gruusiaga, kas või rahvusvaheliste vahendajate kaudu. Ja selleks on kahtlemata kõige enam valmis just Bagapši meeskond.

Opositsiooni probleemid ja programm

Abhaasia opositsioon ei suutnud seekord välja käia ühtset kandidaati, ehkki selle võimalus püsis viimase hetkeni õhus ja püsib õhus ka potentsiaalse teise vooru ajal. See võib tekitada Bagapšile tõsise vastukaalu: kui ta ei suuda võita juba esimeses voorus, siis ei ole võimatu, et ühinenud opositsioon suudab võita teises voorus. Praegu on aga opositsioon selgelt jagunenud Hadžõmba ja Butba toetajate vahel.

Beslan Butba on sündinud 1960. aastal Abhaasias Otšamtšõra rajoonis. 1980 lõpetas Moskva inseneri-ehitusinstituudi, seejärel töötas meistrina Moskva 1. remondi-ehitusvalitsuses, 1986 sai samas peainseneriks ja juhatajaks. 1989 läks eraärisesse, asutades ehituskooperatiivi. 1990. aastatel naasis Abhaasiasse, kus tegeles samuti äriaga. Gruusia-Abhaasia sõja ajal organiseeris humanitaarveoseid, aitas haigeid paigutada parematesse Moskva haiglatesse, kutsus Abhaasiasse häid sõjaväearste. 1990. aastate lõpul naasis uuesti Abhaasiasse, kus taastas oma raha eest sõjas kannatada saanud hotelli. 2005. aastast juhib Abhaasia juhtivaid ettevõtjaid ühendavat äriklubi "Suhhumi". 2000. aastast tegev poliitikas. 2002-2007 Abhaasia Rahvuskogu saadik. 2007 valiti Abhaasia majandusarengu partei esimeheks. 2005. aastast Suhhumi jalgpalliklubi Nart president. On aastaid tegelema heategevusega.

Hadžõmba ümber koondunud opositsioon esindab n-ö vana opositsiooni, mille kujunemine jääb juba Ardzõnba aega. Nähtavasti on Hadžõmba säilitanud ka Venemaa peaministri Putini toetuse, kuigi viimane deklareeris oma visiidil Abhaasiasse 2009. aasta augustis, et Venemaa jätkab koostööd Abhaasia praeguste võimudega, ning kutsus opositsiooni üles kompromissi otsima. Hadžõmba nõrgaks küljeks on tõik, et ka osa vanast opositsioonist suhtub temasse mõningase umbusuga, kuna ta oli neli aastat Bagapši administratsioonis asepresident, ning samuti nõrgestab tema positsiooni mälestus sellest, et ta ikkagi kaotas 2004. aasta valimised.

Niinimetatud uus opositsioon on peamiselt koondunud Beslan Butba ümber. See hõlmab valdavalt inimesi, kes ei pööra enam nii palju tähelepanu 1992.-1993. aasta iseseisvussõja mälestusele, vaid eelistavad seada rõhu majandusarengule, õigusreformile, korrupsiooni piiramisele. 2004.-2005. aastal toetas uus opositsioon sisuliselt Bagapši, kelle seisukohad langesid nende omadega tol korral rohkem kokku kui toonaste võimulolijate omad. Butba käsutuses on ka isiklik telekanal Abaza-TV, mis ei ole siiski suutnud veel saada õigust saadete

üleriigiliseks edastamiseks.

Kumbki opositsioonileer ei süüdistata Bagapši avalikult Gruusia-meelsuses, küll kasutatakse selleks nähtavasti ära sidemeid Venemaa meediaga, kus niisugused süüdistused aeg-ajalt kõlavad. Peamised praeguse võimu vastu esitatavad süüdistused puudutavad korrupsiooni ja liigset lähenemist Venemaale, mis võivad seada kahtluse alla raskelt verrega kätte võidetud suveräänsuse. Viimane on küll praegust situatsiooni arvestades paratamatu mistahes juhtkonna puhul. Opositsiooni ideelise baasi nõrkus nõrgestab ka tema šansse valimistel.

Mõnevõrra tõsisemad on kaks põhimõttelisemat süüdistust. Esimene puudutab mainitud passide- ehk kodakondsuse jagamist Gali piirkonna grusiinidele, mis kriitikute sõnul on ette võetud Bagapši toetajaskonna suurendamiseks ning võib kaasa tuua grusiinide massilise naasmise Abhaasiasse, mis omakorda võib põhjustada uue etniliste pingete puhangu. Selle süüdistuse mõju kahandas tunduvalt Bagapši administratsiooni otsus alustada kodakondsuse jagamist alles pärast valimisi. Teine puudutab samuti mainitud Kodori oru küsimuses Gruusiaga peetud läbirääkimisi aastail 2006-2008, mis kriitikute sõnul olid põhiseadusevastased ja ohustasid riigi terviklikkust. Aga ka need ei ole nüüd, mil 2008. aasta augustisündmuste järel on Kodori taas Abhaasia kontrolli all, leidnud erilist kõlapinda.

Käesolevate valimiste paradoks seisnebki selles, et Bagapšiga, kes pooldab erisuunaliste välissidemete arendamist, konkureerivad jõud, kes pooldavad tihedamat lõimumist Venemaaga, kuid kes samal ajal kasutavad Bagapši ründamiseks justnimelt süüdistusi liiges koostöös Venemaaga.

Venemaa faktor

2008. aasta augustisündmustega seadis Venemaa Abhaasia olukorda, mis võimaldab Moskvale mitte enam muret tunda oma positsioonide nõrgenemise pärast – viimaseid kindlustab nüüd terve rida kahepoolseid lepinguid. Sestap ei ole Venemaale õieti oluline, kes saab Abhaasia uueks presidendiks. Selle tõttu ei ole Venemaa ka sekkunud Abhaasia valimisvõitlusse nii jõhkralt, nagu seda tehti 2004. aastal. Samas saadakse Venemaal hästi aru, et erinevalt Lõuna-Osseetiast, mis taotleb pigem ühinemist Venemaaga, seisab Abhaasia kindlalt oma iseseisvuse eest. Seega, praegustes tingimustes on Venemaale kasulik näidata Abhaasiat võimalikult iseseisvana - mis samuti tingib Venemaa vaoshoituse. Siiski, just selsamal põhjusel jälgib Venemaa Abhaasia poliitilisi protsesse väga tähelepanelikult. Venemaad rahuldab igasugune tulemus, välja arvatud selline, mis tooks Abhaasias kaasa tõsise sisepoliitilise konflikti (nagu 2004.-2005. aastal).

Abhaasia valimissüsteemi iseärasused

Vastavalt seadusele saab Abhaasia Vabariigi presidendiks olla abhaasi rahvusest isik, kes valdab abhaasi keelt, on vanuses 35-65, valimisõigusega ning elanud vabariigis püsivalt vähemalt 5 aastat enne valimispäeva. President valitakse 5 aastaks. Üks isik võib järjest olla

president kuni kaks korda. Koos presidendiga valitakse ka asepresident, kelle kandidaadi esitab presidendikandidaat. Mõningased segadused valitsevad valijate arvuga, keda valimiskomisjoni teatel on praegu umbes 129 600 inimest. Valimistel lüüakse valijate passi sedeli kättesaamisel tempel. Vabariigis on moodustatud 35 valimisringkonda, milles on kokku 186 valimisjaoskonda. Veel kaks jaoskonda on loodud väljaspool vabariiki, nimelt Moskvast ja Tšerkesskis. Pole välistatud ka valimisjaoskonna/kondade loomine Türgis, kus elab märkimisväärselt abhaase, kuid seda ei peeta tõenäoliseks eelkõige põhjusel, et Türgi ei ole tunnustanud Abhaasia iseseisvust. Valimiskomisjoni esimees on Batal Tabagua, iseseisvussõja veteran ja Bagapši kindel toetaja, kes arvatakse siiski olevat oma ametialases tegevuses sõltumatu. Valimiste toimumiseks peab neil osalema vähemalt 50% valijaskonnast, mis arvamuste kohaselt on kergesti saavutatav.

Kokkuvõte ja võimalikud stsenaariumid

Bagapši meeskond ei ole täitnud kõiki eelmiste valimiste eel antud lubadusi, meeskond ise on lahkumiste tõttu nõrgenenud ning sattunud terava kriitika alla korruptsiooni ja haldusressursside ärihuvides kasutamise tõttu. Samas on õnnestunud saavutada makromajanduslike näitajate kasv, sõlmida olulised kokkulepped Venemaaga ja Venemaa ettevõtetega ning säilitada või isegi tõsta elatustaset. Lisaks on Bagapši ajal esmakordselt kujunenud suhteliselt läbipaistev võimuaparaat. Ka on praeguse administratsiooni käsutuses piisavad ressursid, mis suudavad tagada Bagapši tagasivalimise. Igal juhul oleks ta teisel võimuperioodil mitmel põhjusel nõrgem kui 2004.-2005. aasta kriisi karismaatilise võitjana – sellisena aga rahuldab ta täielikult ka Venemaad.

Bagapši võit juba esimeses valimisvoorus enam kui 50% häältega on väga tõenäoline. Talle kõige soodsam oleks, kui võit ei oleks liiga suur, mis tekitaks opositsioonis soovi süüdistada praegust võimu võltsimises, aga ka mitte liiga väike, mis võimaldaks opositsioonil vaidlustada häälte lugemine ja nõuda teise vooru korraldamist.

Kui siiski peaks vaja olema teist vooru, on Bagapši võit juba märksa raskem, sest pole välistatud, et praegu killunenud opositsioon suudab sel juhul oma read ühendada ja isegi võita.

Venemaa on eelkõige huvitatud Abhaasia stabiilsusest ja demonstreerimisest, et Abhaasia on tõepoolest iseseisev riik. Seepärast ei ole tõenäoline Venemaa aktiivne sekkumine ning poliitilisest loogikast lähtudes toetab Moskva pigem praeguse läbipaistva võimusüsteemi edasipüsimist.

Kõige tõenäolisem stsenaarium on Sergei Bagapši võit juba esimeses voorus. See võib kaasa tuua opositsiooni protestid, kuid nende ülekasvamine tõsiseks vastasseisuks on võimalik vaid siis, kui valimiskomisjon ei peaks suutma veenvalt tõendada Bagapši võitu, mis pole kuigi usutav.

Bagapši nõrk tulemus (alla 50%) tähendab teist vooru, milles tema

vastaseks on peaaegu kindlasti Hadžõmba. Sel juhul sõltub väga palju sellest, mis saab Butbale antud häältest. Opositsioonikandidaatide ühinemine võib kujutada Bagapšile tõsist ohtu. Vägivaldseks võib asi muutuda arvatavasti vaid siis, kui Bagapši vastane kogub 12. detsembril piisavalt hääli, et pretendeerida enda kuulutamisele valimiste võitjaks.

Abhaasia valimisi iseloomustab tõik, et massilist võltsimist on seal võimatu korraldada. Isegi võimas väline toetus ei päästaks pettuses süüdistatud tugevast meelepahapuhangust, mis võib kergesti üle kasvada relvastatud mässuks. Seepärast peab võimalik sekkumine Abhaasia poliitilisse protsessi olema äärmiselt kaalutletud ja täpne ning üldiselt tagasihoidlik - seda sõltumata asjaolust, et abhaaside mentaliteeti iseloomustab kindel sümpaatia Venemaa suhtes (erineb vaid arusaam sellest, kui tihedad peaksid suhted Venemaaga olema) ning kindel vastuseis mis tahes sõltumisele Gruusiast.